

Žurnālisti ieklausās padomos

Kādi likumi žurnālistam jāievēro, bet kas jāzina, lai aizstāvētu savas tiesības sniegt objektīvu informāciju? Kā nošķirt, kur profesionālajā darbībā ir ētikas robeža?

Trešo gadu kolēģi pulcējas, lai zināšanas papildinātu ASV vēstniecības atbalstītā projektā *Praktiski padomi un pieredze reģionālo mediju redakcijas darbā*. Mācības rīko Latvijas Žurnālistu asociācija.

Augusta izskaņā Liepājā dalībniekus sagaidīja laikraksta *Kurzemes Vārds* kolēģi. Pēc ekskursijas pa redakciju visi devās uz koncertzāli *Lielais dzintars*, kur notika seminārs, un tajā piedalījās arī *Kurzemnieka* pārstāvji. Uzklaustījām

gan izglītojošas lekcijas, gan *Kurzemes Vārda* un *Neatkarīgo Tukuma Ziņu* pieredzi par uzņēmuma biznesa modeli un darbību sociālajos medijos.

Gods, cieņa un pieejama informācija

Kādi ir mediju darbības juridiskie aspekti un problēmas? To skaidroja juridiskā biroja *Sorainen* advokāts Andris Tauriņš, kurš laikrakstu *Bauskas Dzīve* tiesā aizstāvējis pret pašvaldības izdevumu *Iecavas Ziņas* un arī pret valsti.

KO DRĪKST PUBLICĒT, KO NE?

„Kas ir žurnālists, kuram ir tiesības informāciju iegūt? Jābūt līgumam ar redakciju, vai arī jābūt Latvijas Žurnālistu asociācijas biedram. Žurnālistam ir tiesības vākt informāciju jebkādā ar likumu neaizliegtā veidā no jebkura ar likumu neaizliegta avota. Joprojām spēkā ir krietni novecojušais likums *Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem*. 5. pants norāda, ka masu informācijas līdzekļiem ir tiesības saņemt informāciju no valsts un sabiedriskajām organizācijām, tai skaitā pašvaldību kapitālsabiedrībām. Valsts un sabiedrisko organizāciju amatpersonas var atteikties to sniegt vien tad, ja tā nav publicējama saskaņā ar minētā likuma 7. pantu, piemēram, nav publicējamas ziņas par valsts noslēpumu, tādās, kas propagandē karu, rasu, nacionālo, reliģisko pārkāpumu. Tas pats attiecināms

„Žurnālistam ir tiesības uz informāciju un tiesības to nodot sabiedrībai. Līdzīgi strādā advokāti, un arī mums ne vienmēr informācija tiek dota,” saka juridiskā biroja *Sorainen* advokāts Andris Tauriņš.

„Viena no sarežģītākajām lietām ir nošķirt viedokli no ziņām.”

Satversmes 100. pants saka:

ikvienam ir tiesības uz vārda brīvību, kas ietver tiesības brīvi iegūt, paturēt un izplatīt informāciju, paust uzskatus. Cenzūra ir aizliegta.

uz pirmstiesas izmeklēšanas materiāliem, ja nav prokurora vai izmeklētāja rakstveida atļaujas. Aizliegts publicēt ziņas, kas satur personu korespondenci, telefonsarunu ierakstus, bez cilvēka piekrišanas – arī ziņas par veselības stāvokli. Nedrīkst izpaust komercnoslēpumu. Bet daudzreiz ar to tiek spekulēts. Kas īsti ir komercnoslēpums? Likums definē: informācija, kas pieder komersantam un kurai ir zināma vērtība; ja tā nonāktu aprītē, uzņēmumam rastos zaudējumi. Bet, lai šīs ziņas pasargātu, komersantam jāizpilda vairāki noteikumi, piemēram, tās jāapzīmē ar ierakstu *Konfidenciali*. Gada pārskats vai iepriekšējā gada peļņa nav komercnoslēpums – tā ir publiski pieejama informācija.

Savukārt Informācijas atklātības likums nosaka, kura informācija ir pieejama un kuru var publicēt, jo mērķis ir nodrošināt, lai sabiedrībai būtu pieejamas tās ziņas, kas ir iestādes rīcībā un ko

tai ir pienākums rādīt. Visai bieži iestādes uzsvēr, ka informāciju nevar sniegt, jo tā domāta iekšējai lietošanai. Bet pēc kāda laika var atkal pārjautāt, jo visu laiku tā nevar būt domāta iekšējai lietošanai.

Tagad varam pasmaidīt, bet vēl nesen, sargājot fizisko personu datus, tika dzēsti vārdi, uzvārdi, gadi, lai gan pašvaldības publiski sumināja simtgadniekus. Jāatgādina elementāra patiesība: žurnālists darba vajadzībām drīkst personas datus apstrādāt un tam nav jāprasa piekrišana. Bet vienmēr jāatceras, ka jāsauglabā profesionalitāte – jāizvērtē, cik katrā gadījumā tas nepieciešams.”

CIK VAJAG, LAI SKRIETU UZ TIESU?

„Svarīgi ir neaizmirst arī par goda un cieņas jautājumu. Visi savā ziņā esam egoistiskas būtnes. Vienu nosauc par stulbeni – viņš uzreiz skrien uz tiesu, citiem vajag vairāk un pamatotāk. Katram ir tiesības prasīt tiesas ceļā atsaukt

„Žurnālists darba vajadzībām drīkst personas datus apstrādāt, un tam nav jāprasa piekrišana. Bet jāizvērtē, cik katrā gadījumā tas nepieciešams.”

ziņas, kas aizskar viņa godu un cieņu, ja vien ziņu izplatītājs nepierāda, ka tās atbilst patiesībai. Bet kas ar šiem terminiem tiek saprasts? Teorijā godu saprot kā cilvēka sabiedrisko novērtējumu, kas rodas saistībā ar viņa uzvedību sabiedrībā, savukārt cieņu – kā sabiedriskā vērtējuma atspoguļojumu paša apziņā, tāpat cilvēka pašnovērtējumu.

Viena no sarežģītākajām lietām ir nošķirt viedokli no ziņām. Man šķita, ka man ar to nav problēmu. Aizgājām uz tiesu, jo kādā preses konferencē Aivars Lembergs visai skaidri pateica, ka *Delna* ir ārvalstu specdienestu finansēta organizācija. Viedoklis vai ziņa? Organizācija apvainota kriminālā darbībā. Pirmā tiesa pateica, ka tas ir viedoklis, arī otrā, ka viedoklis, un lietu neierosināja. Iesniedzām sūdzību Eiropas Cilvēktiesību tiesā, bet tā ātri pateica, ka lietu neierosinās. Mazliet biju sašutis, jo tas pierāda, ka arī advokātiem ir grūti, ja nav normālu vadlīniju.”

Ētikas smalkās robežas

Kāpēc izveidota Latvijas Mediju ētikas padome un ko tā dara, skaidro valdes pārstāvis un kultūras ministra padomnieks mediju jautājumos Jānis Lielpēteris.

MEDIJU DIBINĀTA BIEDRĪBA

„Pirms pāris gadiem Kultūras ministrijā sākās diskusijas, ka jāpievēršas mediju ētikai. Tika rakstīts konceptuāls ziņojums un piedāvāti trīs varianti: izveidot jaunu valsts pārvaldes institūciju; pie tiesībsarga izveidot departamentu, kas būtu mediju ombuds jeb ētikas tiesībsargs; pašai nozarei izveidot regulējošu mehānismu jeb biedrību, kurā medijus apvienot. 2018. gadā Ministru kabinets ziņojumu apstiprināja, kā labāko izvēloties trešo variantu – dodot iespēju nozarei organizēties pašai. Tai pašā gadā nodibināta biedrība *Latvijas Mediju ētikas padome*, un tai ir 23 biedri – mediji un to organizācijas. Pamatdarbība ir

izskatīt iedzīvotāju sūdzības par neētisku mediju darbinieku rīcību. Šo gadu laikā sūdzības bijušas dažādas, pamatā par to, ka mediju rīcības dēļ kāds cits ir aizskarts.”

LŪDZ IZVĒRTĒT PATS

„Kovida kontekstā ir kāds nebijis gadījums, kad ētikas padomē pats vērsās LTV žurnālists Guntis Bojārs. Viņa raidījumā *Aizliegtais paņēmiens* tika pētīts, cik efektīvas ir vakcīnas. Padomei bija jāsniedz atzinums: vai žurnālists rīkojies pēc ētikas normām vai arī ne. Vienota viedokļa padomei nebija, jo nebija pārliecības, ka ētikas principi ir pārķēpti. Tomēr deviņu locekļu balsis sadalījās sešas pret trim, un padome uzskatīja, ka žurnālista metodes jautājuma pētīšanā nav bijušas pietiekamas,

Latvijas Mediju ētikas padomes galvenais uzdevums ir izskatīt iedzīvotāju sūdzības par iespējami neētisku žurnālista rīcību, skaidro tās pārstāvis un arī kultūras ministra padomnieks Jānis Lielpēteris.

lai izdarītu raidījumā dzirdētos secinājumus. Žurnālistiem ir tiesības pētīt problēmas sabiedrībā, taču zinātniskus secinājumus viņi

paši izdarīt nevar. No otras puses, uz Bojāra raidījumu nebija ieradusies uzaicinātie speciālisti, kuriem tas būtu jāskaidro.”

VĒRTĪBAS JĀAPLIECINA DZĪVĒ

„Latvijā izskanēja skandāls par kāda grupas *Singapūras satīns* dalībnieka vardarbīgo attieksmi pret dzīvesbiedri. Ētikas padome saņēma grupas sūdzību, jo *Latvijas Radio 5* no ētera ir izņēmusi tās mūziku. Viena dalībnieka sieva internetā bija paziņojusi, ka aiziet no vardarbīgām attiecībām, bet nebija minējusi, ka dzīvesbiedrs ir tieši šīs grupas mūziķis. Savukārt grupa uz šo paziņojumu reaģēja sarunu vietnē *Twitter*. Reaģēja arī *Latvijas Radio 5*, jo tieši tajā laikā organizēja akciju *Dod pieci!* pret vardarbību ģimenē. Sūdzībā norādīts, ka radio rīkojies neētiski. Taču padome ētikas pārkāpumu nekonstatēja. Ja grupa nebūtu diskusijā iesaistījusies un savu vērtējumu devusi publiskajā telpā, vērtējums varētu būt arī citādāks.”